

F. S. MİRZƏYEV

Heydər Əliyev adına AAHM

XÜSUSİ ŞƏRAİTLƏRDƏ MÜDAFİƏ DÖYÜŞ FƏALİYYƏTLƏRİNİN APARILMASI

Məqalədə dağlıq və dağlıq-meşəlik ərazilərdə müdafiə döyüşündə əməliyyatların hazırlanması və aparılması zamanı artilleriyanın döyüş tətbiqinə təsir edən faktorlar və onların həlli yolları açıqlanır.

Məlumdur ki, Ermənistan ölkəmizin ərazisinin 20% -ni işğal etmişdir. İşğal olunmuş bu ərazilərin əsas hissəsi dağlıq və dağlıq-meşəlikdir. Son dövr müharibələrinin analizindən (Yugoslaviya, Qarabağ, Çeçenistan və s.) alınır ki, dağlıq ərazilərdə aparılan müharibələrin xarakteri, icra metodları və qoyulan tələblər düzənliyə nisbətən fərqlidir, yəni dağlıq və dağlıq-meşəlik ərazilərdə müharibə aparmaq daha çətin və ağırdır. Dövlətimizin ərazi bütövlüyünü və müstəqilliyini qorumaq üçün istənilən şəraitdə döyüş aparmağı bacarmalı və daima döyüşə hazır olmaq tələb olunur [1].

Odur ki, dağlıq və dağlıq-meşəlik şəraitində döyüşdə müdafiə zamanı artilleriyanın tətbiqi əməliyyatlarının hazırlanması və icrası zamanı aşağıdakı şərtlər nəzərə alınır:

- düşmənin hücumunun mümkün istiqamətlərinin müxtəlifliyi;
- düşmənin obyektlərinin yüksəkliyin əks yamaclarında yerləşməsi (yarğanlarda və digər örtülü yerlərdə) və kəşfiyyat aparılmasının çətinləşməsi;
- radiolokasiya və səs kəşfiyyatı vasitələrinin tətbiqin mürəkkəbləşməsi;
- döyüş düzülüşünə açılma üçün münasib yolların, rayonların məhdud sayda olması və manevr keçirməyin çətinləşməsi;
- atəş sistemini çətinləşdirən ölü sahələrin və gizli yaxınlaşma yollarının çoxluğu;
- dağ sürüşmələrinin və axınlarının yaranmasının mümkünlüyü;
- ərazidə mühəndis qurğularının istifadəsini çətinləşdirən daşlı qrunton çoxluq təşkil etməsi;
- dərin vadilərdə zəhərləyici maddələrin durgunluğunun uzunmüddətliyi;
- radiorabitə vasitələrinin işinə dağların ekranlaşdırıcı təsiri.

Dağlıq ərazilərdə müharibədə müdafiə zamanı korpus artilleriyanın böyük hissəsi birinci eşalon briqadalarına və taborlarına verilir. Mühüm istiqamətlərdə müdafiə olunan briqada da haubitsa və reaktiv artilleriyanın üstünlük təşkil etdiyi korpus artilleriya qrupları yaradıla bilər.

Müdafiə zamanı tankların tətbiq oluna bilmə istiqamətlərində birinci eşalonun briqadalarında tank əleyhinə ehtiyatlar yaradılır. Cəbhə üzrə manevr üçün yollar olmadıqda tank təhlükəsinə qarşı bütün istiqamətlərdə korpusun tank əleyhinə ehtiyatları yaradıla bilər.

Briqada artilleriyanın bir hissəsi örtülü atəş mövqelərindən artilleriya atəşi ilə tələf edilməyən hədəflər üzrə düzünə tuşlama atışında istifadə edilir. Düzünə tuşlama atışı üçün ayrılmış topların və tank əleyhinə idarə olunan raket (TƏİR) qurğularını müxtəlif yüksəkliklərdə və müdafiənin dərinliyində eşalonlaşmaqla elə yerləşdirirlər ki, müdafiənin ön xətti qarşısında və dərinliyində cinah və çarpaz atəşlərin aparılması təmin edilsin.

Artilleriyanın atəş sistemi yaradıldıqda əsas diqqət düşmənin canlı qüvvə və atəş vasitələrinin ön xətt qarşısında, müdafiə rayonlarının cinahlarında və dayaq məntəqələri arasındakı aralıqlarda, yüksəkliklərin əks yamaclarında, vadilərdə və digər örtülü yerlərdə tələfatı üçün atəşin hazırlanmasına, eləcə də cəbhədən tələfata məruz qalmayan fəzaların qapanması üçün çoxpilləli cinah və çarpaz atəşin yaradılmasına yönəldilir.

Düşmənin yüksəkliklərin əks yamaclarında, yarğanlarda və ya digər örtülü yerlərdə, həmçinin, dayaq məntəqələrinin arasındakı aralıqlarda tələfatı üçün daha çox haubitsalı

artilleriyanın və minaatanların atəşi tətbiq edilir. Minaatanlarla mübarizəyə minaatan bölmələrinin cəlb edilməsi daha məqsəduyğundur. Bu onunla izah olunur ki, lüləli artilleriyanın lüləsinin qalxma bucaqları məhduddur və minaatan bölmələri yamacların əks tərəfində, dərələrdə və yarğanlarda yerləşdirmək mümkündür. Bundan əlavə lüləli artilleriya daha vacib taktiki tapşırıqların həllinə cəlb edilir.

Komanda-müşahidə və müşahidə məntəqələrini elə yerləşdirirlər ki, bütün təhlükəli istiqamətlərə, xüsusi ilə yaxın həndəvərə baxış təmin edilsin. Ön və yan müşahidə məntəqələrindən geniş istifadə olunur [2].

Düşmənin hücumu üçün münasib olan istiqamətlər yollar, dərələrdən çıxışlar, cığırılar və çaylardan münasib keçidləri, eləcə də komanda yüksəkliklərinə, aşırımlara, tunellərə, müdafiənin nəinki cəbhə önü, həm də dərinliyindəki yollar şəbəkəsi, artilleriyanın atəşi ilə qapadılır. Bundan əlavə onların distansiyadan minalanması nəzərdə tutulur. Artilleriyanın atəşi, həmçinin, düşmənin hava desantlarının çıxarılması ehtimal olunan rayonlar və yandan ötürüb keçən dəstələrin hərəkət yolları üzrə hazırlanır.

Hücum edən düşməni yaxınlaşma yollarında tələfatı artilleriyanın atəşi ilə ilk növbədə yollar şəbəkəsində, dar vadilərdə, aşırımlarda, keçidlərdə, eləcə də körpülərdə, dərələrdə və sıldırımlarda həyata keçirilir.

Düşmənin müdafiənin dərinliyinə soxulduğu halda artilleriya, komanda yüksəkliklərini və hətta tam mühasirədə olan digər mühüm obyektləri əldə saxlayan ümumqoşun hissələrini (bölmələrini) himayə edir, düşməni ehtiyatlarının yaxınlaşmasına və hissələrin (bölmələrin) cinahları keçməsinə yol vermir.

Artilleriya bölmələrinin dağlıq və dağlıq-meşəlik ərazilərdə döyüşünə aşağıdakı amillər təsir göstərir:

1. Ərazinin kəşikənliyi, çətin keçilən təbii maneələrin olması, yolların məhdudluğu və onlarla hərəkət etmənin çətinliyi;
2. Bölmələrin döyüş düzülüşünə açılmasında yerlərin azlığı və həcmlərinin kiçik olması;
3. Torpaq möhkəm olduğundan mövqelərin mühəndis quruluşunun çətinliyi;
4. Dağların ekranlayıcı təsirinin radiostansiyaların və radiolokasiya stansiyaların işinə mənfi təsiri;
5. Zəif inkişaf etmiş geodeziya şəbəkəsi, topoqrafiya xəritələrinin dəqiqliyinin az olması.

Dağlıq şəraitdə döyüş əməliyyatlarının aparılmasına havanın sutka ərzində tez-tez dəyişməsi önəmli təsir göstərir. Dağlıq ərazinin xüsusiyyətləri atəş mövqelərinin, komanda-müşahidə məntəqələrinin yerlərinin seçilməsini çətinləşdirir, artilleriya bölmələrinin və onların atəşinin manevr imkanlarının məhdudlaşdırır, həmçinin, kəşfiyyatın aparılmasına, atəşin aparılmasına hazırlaşma üsullarına və atışın topogeodezik hazırlığına təsir göstərir.

Dağlıq şəraitdə mühəndis təminatının tapşırıqlarının həcmi və mürəkkəbliyi nəzərə cərpacaq dərəcədə artır, atəş mövqelərinin qurulması üzrə işlərin effektivliyi azalır, mühəndis texnikasının tətbiqi imkanları məhdudlaşır.

Maddi-texniki təminat yollarının demək olar ki, olmadığı və ya məhdud olduğu şəraitdə atəş mövqelərinə mərmilərin çatdırılmasının mürəkkəbliyi və yanacaqın böyük məsrəfi ilə səciyyələnir.

Atəş bölmələrini batareyaların, taqım-taqım və top-top bir neçə atəş mövqeyində və müxtəlif səviyyələrdə və ya divizion bir atəş mövqeyində yerləşərək atəş tapşırıqlarını yerinə yetirməyi, dağlıq şəraitdə ötürülməyən atəş aparmağı, həmçinin, düzünə tuşlama ilə, manevr etməyə və topları əl ilə sürütləməyə hazırlamaq lazımdır.

Beləliklə, dağlıq ərazidə 85 mm-lik topların böyük əksəriyyətini düzünə atış üçün tətbiq etmək daha məqsədə uyğun olardı.

Düzünə tuşlama atəşi aparılan topların effektivliyini artırmaq və onların sıradan çıxarılmasını üçün səhra fortifikasiya qurğularının quraşdırılması, maskalanma tədbirləri böyük önəm kəsb edir.

Meşə şəraitində müdafiə zamanı korpus artilleriyanın böyük hissəsi birinci eşalonun briqadalarına (taborlarına) verilir və daha çox düzünə tuşlama atışından istifadə olunur.

Daha mühüm istiqamətlərdə müdafiə olunan kəpudə, onun artilleriya qrupu yaradıla bilər. Tank əleyhinə ehtiyatlar öz tərkibinə görə adi şəraitdə olduğundan az ola bilər.

Müdafiədə əməliyyatların aparılmasına hazırlaşarkən mövqe rayonlarının (atəş mövqeləri rayonlarının) və yerdəyişmə marşrutlarının seçilməsi üçün ərazinin diqqətə öyrənilməsi; hərəkətin nizamlanması və şəxsi heyətin istiqamətləndirilməsi, xüsusilə də yağışlı havada növbətçi dərəcənin ayrılması; maşınların yüksəldilmiş keçid vasitələri ilə kompleksləşdirilməsi; meşə yanğınlarının söndürülməsi üçün bölmələrin (komandaların) təyin edilməsi; bölmələrin meşə dağıntılarını dəf etməyə hazırlanması; bölmələrin mühafizə və müdafiəsinin gücləndirilməsi nəzərdə tutulur.

Artilleriyanın atəş sistemi və tank əleyhinə müdafiə sistemi elə hesablama ilə yaradılır ki, bütün yollar, bataqlıqlaşmış sahələrdəki cığırılar və keçidlər, müdafiə xəttinin yaxınlığında və müdafiə zolağının (sahəsinin) dərinliyindəki maneələr artilleriya atəşi ilə örtülsün. Artilleriyanın atəşləri düşmənin gözlənilən əsas zərbə istiqamətini, ön xəttə yaxın, uzaq sərhədlərdəki ayrı-ayrı sahələri və yolların (cığırılarnın) kəşifmələrini nəzərdə saxlamaq üçün hazırlanır.

Düşmənin, xüsusilə onun tanklarının daha çox ehtimal olunan hücum istiqamətlərində meşə talalarına və cığırılara çıxması ilə yüksək dəqiqlikli döyüş sursatı ilə zərər-vurma zonaları (zolaqları), durğun və hərəkətli arakəsmə atəşləri hazırlanır. Tank əleyhinə idarəolunan raket bölmələri daha çox raketlərin cığırılar və ağac kəsintiləri boyunca meşə talarından buraxılması üçün tətbiq edilir.

Atəş mövqeləri üçün meşənin kənarları və meşədəki talalar seçilir. Ehtiyac olduqda atəş və müşahidə sektorları təmizlənir.

Müşahidə məntəqələri ağaclarda və xüsusi tikilmiş qüllələrdə hazırlana bilər. Artilleriya kəşfiyyatı bölmələrinin müşahidə məntəqələrini hündürlük və dərinliyə görə eşelonlaşdırmaqla, ölü sahələri nəzərə almaqla seçirlər [2].

Meşəlik ərazilərdə döyüş fəaliyyəti göstərdikdə mühəndis təminatının xüsusiyyətləri çətin keçilən ərazilərdə böyük qabaritli texnikalar üçün keçidlərin açılmasından, birləşmələrin (bölmələrin) açılması üçün rayonların təmizlənməsindən, tutulmuş rayonun daxilində və oradan çıxmaq üçün əlavə manevr yollarının hazırlanmasından, mövqe rayonlarının və atəş mövqeləri rayonlarının yaxınlığında maneələrin qurulmasından, meşə yanğınları ilə mübarizə üzrə tədbirlərin keçirilməsindən ibarətdir.

Dağlıq və ya dağlıq-meşəlik şəraitdə artilleriya bölmələrindəki sürücülərin hazırlığı xüsusi diqqət tələb edir. Sürücülərin və sürücü-mexaniklərin hazırlığında ensiz dağ yollarında maşınların idarəetmə bacarıqlarına, dağ körpülərinin keçilməsinə, eniş və yoxuşlarda maşınların yedəkdə aparılmasının xüsusiyyətlərinə diqqət yetirmək lazımdır.

NƏTİCƏ

Dağlıq və dağlıq-meşə şəraitdə döyüş əməliyyatlarının aparılmasında artilleriya bölmələrinin komandirləri əməliyyatlarının təşkili və bölmələrin idarə olunması sahəsində yaxşı bacarığa malik olmalı, həmçinin, atış və atəşin idarə edilmə üsullarına tam yiyələnmiş, döyüşün hərtərəfli təminatını bacarıqla təşkil etməli və ümumqoşun bölmələri ilə fasiləsiz qarşılıqlı əlaqədə olmalıdırlar. Nəzərə almaq lazımdır ki, dağlıq və dağlıq-meşə şəraitində bölmələrin idarə olunması onların müstəqil fəaliyyətini nəzərə almaqla həyata keçirilir, bütün səviyyələrdə komandirlərin yaradıcılığı və təşəbbüskarlığı böyük önəm kəsb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Raket və artilleriya qoşunlarının taktiki fəaliyyətləri üzrə döyüş təlimatı. 2-ci hissə (Divizion, batareya, taqım, top). Bakı: 2017.
2. Artilleriya kəşfiyyat bölmələrinin döyüş işinə dair təlimat. Bakı: 2015.